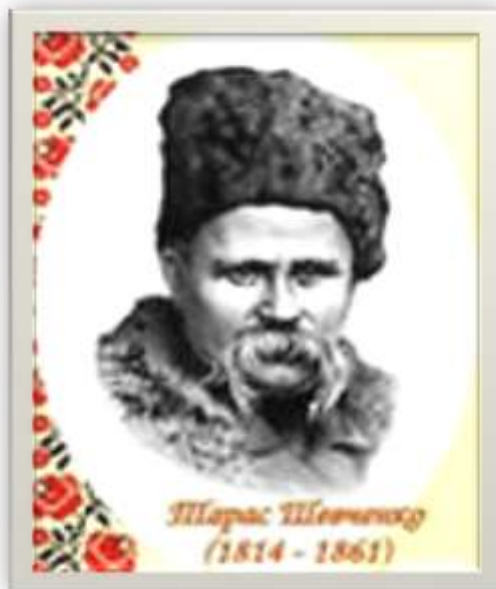

*Відділ освіти Амвросіївської державної районної адміністрації
Амвросіївський районний методичний кабінет
Амвросіївська загальноосвітня школа I-III ступенів №4
Амвросіївської районної ради Донецької області*

**СЛОВО ДАВНЄ І СЬОГОЧАСНЕ
Т.Г.Шевченко – великий поет України.
«Мені тринадцятий минало»**

Українська література, 5 клас
Широколав В.Г.

Мета: ознайомити з життєвим і творчим шляхом великого українського поета; зацікавити його творчістю й громадською діяльністю; розкрити ідейно-художній зміст твору «Мені тринадцятий минало», передати зміни у настрої хлопчика, викликані єднанням з природою, усвідомленням сирітської долі і почуттям вдячності до дівчинки; розвивати навички виразного читання, навички сприймання інформації на слух; пам'ять та увагу; спостереження над текстом, над твором живопису; творчі здібності; виховувати в учнів доброту, милосердя, оптимізм.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрети письменника, ілюстрації до його життя і творів, збірки творів («Кобзар», «Буквар», «Живописна Україна» та ін.), презентація, записи чи платівки з віршем у виконанні артистів;

Теорія літератури: біографія, автобіографічна основа творів.

Хід уроку

I. Підготовка до вивчення нового розділу.

Бесіда

- Як ви розумієте слова рідний край? Де, по-вашому, найкраще місце на землі?

- Ви знаєте, що наша земля зветься Україна, ми зevamoся українцями. Ми любимо свій край, шануємо і поважаємо всіх людей Землі.

А чи знаєте ви, діти, що Україну теж шанують і знають у світі? Яких ви знаєте людей, що принесли славу Україні у світі?

Групування. Ключове слово «Геній».

II. Повідомлення теми уроку.

Учитель. Сьогодні я розпочала урок зі слова геній і почула різні думки. Про кого буде йти мова ви, напевно, здогадалися. І ми з вами спробуємо відчутти дотик генія.

Геній – особа, яка володіє найвищим ступенем таланту, здібностей.

2. Визначення власних цілей і узгодження їх із загальними.

3. Колективне планування роботи.

III Опрацювання навчального матеріалу. (Додаток – презентація) слайд 1.2

1. Слово вчителя.

Сьогодні ми поговоримо про незаперечного генія України – Т.Г.Шевченката його поезію «Мені тринадцятий минало».

Як не дивно, але пам'ятники Т. Шевченку можна побачити і в США, і в Канаді, і в Румунії, і в Росії, і в Казахстані. Чим же він заслужив таку славу? По-перше, глибокою і відданою любов'ю до свого поневоленого народу; по-друге, неперевершеною поетичною майстерністю, й, по-третє, своїм сподвижницьким життям, яке можна сміливо назвати подвигом. (слайд 3)

2. Повідомлення учнів про життєвий шлях Т. Шевченка. (слайд 4)

- Народився Тарас Григорович Шевченко 9 березня 1814 року в селі Моринцях Звенигородського повіту Київської губернії. Його батьки були селянами-кріпаками, тяжко працювали на пана і рано пішли з життя. Тарас залишився сиротою, як і його сестри та брати — Катерина. Ярина. Марія. Микита, Йосип. Життя з мачухою було нестерпним — постійні сварки, образи, звинувачення. Особливо діставалося Тарасові як найстаршому, який до того ж не терпів несправедливості. Ось який трапився випадок під час відсутності батька. Якось у солдата, що перебував у них на квартирі, не стало трьох злотих. Мачуха, звичайно, вказала на Тараса. Хлопця гуртом смикали, погрожували, били, а він клявся і божився, що не брав. Тарас утік і заховався у бур'янах. Та на п'ятий день Степанко, син мачухи, сказав, де ховається Тарас. Невинного хлопця катували. Тоді він змушений був сказати, що взяв ті клятві 3 злотих. Продали спідницю покійної матері, віддали солдатові гроші, а через деякий час у дуплі старої верби знайшли солдатські злоті, які там заховав Степанко.
- Тарас Шевченко з дитинства був допитливим, здібним до навчання, любив малювати, співати. Дуже йому хотілося вчитися. Щоб навчатися у дяка, хлопцеві довелося найнятися до нього в служки. Але дяк виявився гірким п'яницею, змушував Тараса до крадіжок. То ж і довелося хлопцю шукати собі іншого вчителя, цього разу — маляра.
 - Тарас знайшов для себе вчителя малювання, але панський управитель не дав дозволу й відправив хлопця спочатку допомагати на кухні, а потім служити козачком у пана. Треба було цілими днями стояти біля дверей панської кімнати й чекати, поки знадобиться подати панові люльку чи склянку води, які стояли тут-таки, поряд із паном на столі. Пан Енгельгардт, якому належав кріпак Тарас, переїхав у Вільно, отім до Петербурга, забравши з собою служників. У той час Шевченко особливо захопився малюванням таємно перемальовував картини, які були в панському будинку. За це його одного разу дуже покарали, бо він палив уночі свічку й не

завважив приїзду панів. Але помітивши талант кріпака, вирішили піддати його до майстра вчитися на «кімнатного живописця» Ширяєва -

- . Змальовуючи античні скульптури у Літньому саду білими петербурзькими ночами, Шевченко познайомився з відомими художниками, які й допомогли викупити його з кріпацтва. Нарешті настала омріяна воля! **Квітень 1838р (слайд5)**
- Навчання в Академії художеств, самоосвіта, книги, друзі захопили Шевченка. Та він, будучи далеко від рідного краю, ніколи про нього не забував, переживав за долю свого талановитого, але поневоленого народу. І став писати вірші, у яких засуджував кріпаччину, нелюдське ставлення поміщиків до селян. За це його заарештували й відправили на заслання у далекі казахські степи. Там він мав служити рядовим солдатом із найтяжчою для нього заборонаю — заборонаю писати й малювати. Та мужній поет не скорився долі й говорив: «Караюсь, мучусь, але не каюсь!», продовжуючи скрізь і завжди обстоювати людські права.
- 1840 року за сприяння його петербурзьких друзів-земляків. Й одразу здобула славу не тільки авторіві, а й усьому українському народові, українській мові як окремій, багатій і повноцінній мові, а не наріччю, як тоді вважалось. («Кобзар»)

Тарас Шевченко дуже любив дітей, дбав про їхній розвиток. Тому власним коштом видав 10 тисяч примірників чудового «Букваря». Ці книжечки продавалися дуже дешево на базарах, щоб їх могли купити й найбідніші селяни

- Де б не був письменник, він завжди згадував неповторну природу України, пісні, казки, легенди рідного краю, своє, хай і не дуже щасливе, дитинство, тих людей, які його любили і підтримували у важкі хвилини життя.

3. **Слово вчителя:** Батько Тараса був хліборобом, добрим стельмахом та чумаком, вмів читати і писати. Мати передала у спадок потяг до малювання та співу. Вона любила дітей понад усе.

Давайте за допомогою інсценізації уявимо епізод із дитинства Тараса.

Сценка «Як Тарас чумакував»

Ведучий

Пісень веселих і вільних

Не співала мати.

Зранку йшла робить на пана,

Щоб сім'ю прогодувати.

Дома ж діток доглядала

Старша їх сестра Катруся.

Мати подає вечерю. Катря стоїть боса, похнюплена, плаче.

Батько (*сердито до Катрі*). Прогледіла дитину? То це така ти нянька...

Сусід (заходить у двір). Оце лише вечеряєте? Чого так пізно?

Мати. Тож нам такий клопіт, що й вечеря - не вечеря, хлопець десь дівся. Зранку як пішов, то й досі немає. Бігали і до ставка, і до греблі, всі бур'яни обшукали (*втирає очі*).

Батько (*злий*). Догледіла...

Сусід. Знайдеться. Може, заснув десь у бур'яні. Проспиться, прийде!
(Сідають з батьком на лаві і розмовляють.)

Мати. Ну де б подівся?! Вечеряй, Катре, та знову підемо шукати. Хтось співає?
(*Прислухається*).

Сусід. Та то, мабуть, чумаки...

Катря. (*виглядає на вулицю*). А ось наш волоцюга!

Мати. Де ж ти був? Де тебе носило?

(*Хлопчик мовчить. Катря його пригортає.*)

Батько (*встає з лави і йде до сина*). Чому мовчиш? Де ти був?

Тарас. У полі був, та й заблукав.

Батько. Хто ж тебе додому доправив?

Тарас. Чумаки!

Мати. Хто?! Хто?!

Тарас. Стрінувся я з чумаками, питають: «Куди йдеш-мандруєш?» А я й кажу, що додому - в Кирилівку. А вони кажуть: «Це ти йдеш у Моринці, а в Кирилівку треба назад. Сідай, кажуть, з нами, довеземо». Та й посадили мене на віз, ще й батіг дали волів поганяти.

Батько. Бачили таке? Чумакувати вже надумав! Чого тебе туди носило?

Тарас (*похнюпливо*). Хотів побачити, де сонце сходить, подивитися на ті залізні стовпи, що підпирають небо, і ті ворота, куди сонце заходить.

Мати. Ой, Тарасе, що з тебе буде?

Сусід. Всі на кутку кажуть, що з вашого Тарасика, мабуть, щось добряче вийде.

Батько. Або велике ледаще. (*Сміється*).

Мати (*пригортає сина*). Щось та й буде!

Сусід (*йде*). Бувай здоров, Григорію! Піду вже, завтра рано вставати, на панщину йти.

Батько. І нам нічого засиджуватися. Стели, жінко, мерщій у саду під вишнею.
Идїть, діти, спати.

Бесіда.

- Який факт (подія) з життя Шевченка вас вразив найбільше, чому?
- Які риси характеру Шевченка ви могли б назвати, виходячи з почутого на уроці?
- Чи можна назвати життя великого Кобзаря подвигом?

4. Перевірка почутого за допомогою вікторини(презентація)

5. .Ознайомлення з поезією «Мені тринадцятий минало».

- Перебуваючи на засланні в Орській фортеці у 1847 році, коли туга за рідним краєм особливо загострилася, поет згадує своє дитинство, як він був пастухом, пас селянських овець, йому було тринадцять років. Згадав дівчину Оксану Коваленко, з якою любив гратися, яка вміла приголубити, яка була першим коханням поета.

5.Учитель читає поезію.

6. Робота над змістом поезії «Мені тринадцятий минало»

-Поезію розглянемо, працюючи у групах.(додатки1.2.3.має кожна)

1 група.

1)Прочитайте поезію. Визначте інтонацію, темп, паузи, логічні наголоси. Уявіть себе актором. Підготуйтеся до виразного читання вірша на публіку. (Додаток 1)

2)Дайте відповіді на запитання, виконайте завдання

-Чи сподобалась поезія? Чим?

-Які почуття ліричного героя тут відтворено?

-«Незакінчене речення»: «Прочитавши вірш, я подумав... відчув... зрозумів...»

3)Підготуйте зв'язну розповідь про цю поезію.

2 група.

1)Розгляньте репродукцію картини І. Їжакевича "Тарас - пастух". (додаток2 + слайд презентації)

2)Дайте відповіді на запитання, виконайте завдання.

- Яке враження вона на вас справила?

- Як ви гадаєте, які почуття переживав художник, коли малював картину, а які поет, коли писав вірш?

- Які деталі звертають на себе увагу?

- Що є спільного у долях двох митців?

- Які образи у вірші і на картині втілюють Україну?

3 група.

1) Прочитайте поезію Шевченка.

2) Дайте відповіді на запитання, виконайте завдання.

- Визначте художні засоби вірша. Якими настроями перейнята поезія?

- Що таке контраст? Назвіть приклади контрасту у вірші.

- Виділіть кольори, які присутні у творі, і заповніть таблицю «Життя – це...». (Учні заповнюють таблицю, наприклад, «сонечко сіяло» - ясний, жовтий колір, колір щастя, а село почорніло – темний колір, колір смутку). (Додаток3)

- Як можна з'ясувати, що поезія написана дорослою людиною, зі значним життєвим досвідом? Що на це вказує?

- «Своїм віршем автор спонукає замислитись над ...» (сформулюйте одну думку).

7. Звіт груп.

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап.

1. Створення сенкану «Кобзар»

Тарас Шевченко
Талановитий, вольовий.
Творить, малює, навчає.
Шевченко – це гордість України.
Геній.

2. Незакінчене речення: «Сьогодні на уроці я зрозуміла(зрозумів), що...»,
«Я дізнався....».

Домашнє завдання.

Обов'язкове: а) підготувати «заочну екскурсію» про життя і творчість Т.Г. Шевченка; б) вивчити поезію напам'ять;

За бажанням: а) проілюструвати вірш «Мені тринадцятий минало»; б) скласти кросворд за творчістю Шевченка.

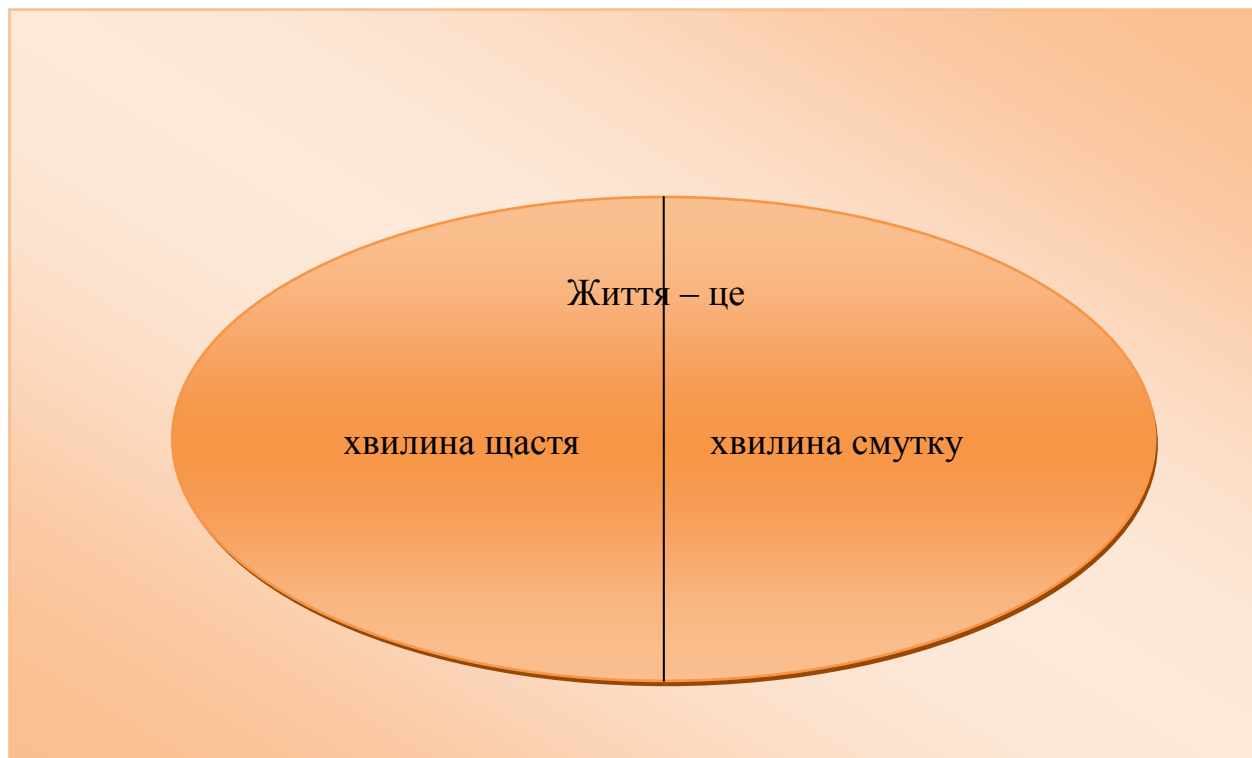
Додаток 1

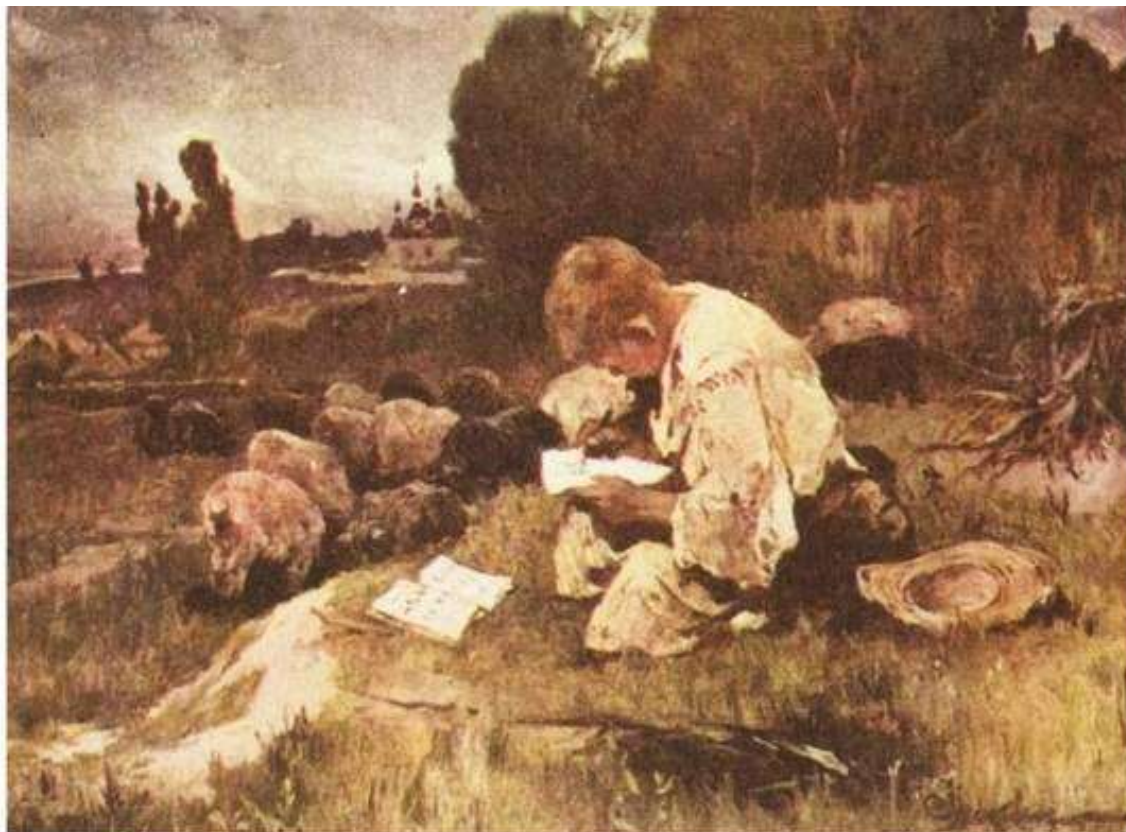
Контраст (з французької – «протилежність») – художній прийом, побудований на різко окресленій протилежності в чомусь: рисах характеру, властивостях предметів чи явищ. (*«Чи то так сонечко сіяло...» - «недовго сонце гріло...запекло, почервоніло і рай запалило»*)

Автобіографічний твір – це авторська оповідь про самого себе, власне життя або якийсь його період, побудована на спогадах.

Інтонація – це основні виражальні засоби мовлення, що демонструють ставлення читача до тексту.

Логічний наголос – це посилення голосу на одному із слів речення для того, щоб підкреслити його смислову роль, акцентувати саме на ньому увагу.

Тарас - пастух
І.С.Їжакевич

Численні ілюстрації до творів Шевченка, картини з життя поета, малюнки за мотивами його поезій написав відомий український художник Іван Сидорович Їжакевич. (1864 – 1962)

Їжакевич — відомий художник далеко за межами України. Народився в селі Вишнеполе Уманського повіту Київської губернії (тепер Чабанський район Черкаської області) в родині селянина.

У 1876 році приїхав до Києва, щоб "вибитись у люди" за допомогою свого дядька-дяка Києво-Печерської Лаври.

Хлопчику пощастило потрапити в лаврську іконописну школу. У 1882 році він переходить у художню школу М. І. Мурашка, де починає працювати його помічником.

Через 2 роки Івана зарахували в Академію мистецтв. Не маючи ні від кого матеріальної допомоги, Їжакевич одночасно з навчанням змушений був заробляти собі на хліб, відсилаючи малюнки та ілюстрації до журналів.

У 1888 році він залишає Академію, а в 1895 році рада Академії видає йому посвідчення на право викладання малювання у середніх учбових закладах.

Він ілюструє оповідання М. Гоголя, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, поеми Т. Шевченка та інших письменників.

"Тарас - пастух"(1935р.) - картина автобіографічна, бо художникові також, як і Шевченкові, довелося в дитинстві пасти овець. В основу сюжету картини покладено вірш "Мені тринадцятий минало...".